Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 10ης Ιουλίου 2019[1]

Υπόθεση C-467/18

Rayonna prokuratura Lom
κατά
EP,
παρισταμένης της:
HO

[αίτηση του Rayonen sad Lukovit
(πρωτοδικείου Lukovit, Βουλγαρία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγίες 2012/13/ΕΕ, 2013/48/ΕΕ και (ΕΕ) 2016/343 – Πεδίο εφαρμογής – Επιβολή του νόμου – Ανάκριση από την εισαγγελία – Ειδική ποινική διαδικασία επιβολής αναγκαστικών μέτρων ιατρικής θεραπείας – Εισαγωγή σε ψυχιατρικό κατάστημα κατ' εφαρμογήν μη ποινικού νόμου – Αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος του σεβασμού του δικαιώματος του υπόπτου ή κατηγορουμένου για ενημέρωση και πρόσβαση σε δικηγόρο – Τεκμήριο αθωότητας – Ευάλωτα πρόσωπα»

1. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την εφαρμογή των οδηγιών 2012/13/ΕΕ[2], 2013/48/ΕΕ[3] και (ΕΕ) 2016/343[4] στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας κινηθείσας κατά προσώπου το οποίο, από τον χρόνο της συλλήψεώς του ως υπόπτου για την τέλεση σοβαρού αδικήματος, παρουσίαζε συμπτώματα ψυχικής διαταραχής, και, για τον λόγο αυτόν, εισήχθη σε ψυχιατρική κλινική.

2. Οι οδηγίες αυτές θεσπίζουν «κοιν[ούς] ελάχιστ[ους] κανόν[ες] για την προστασία των υπόπτων και κατηγορουμένων [στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας]», με σκοπό «να ενισχύσ[ουν] την εμπιστοσύνη των κρατών μελών στα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης των άλλων κρατών μελών και, ως εκ τούτου, να συμβάλ[ουν] στη διευκόλυνση της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις»[5].

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2012, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ 2012, L 142, σ. 1).

3 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας (ΕΕ 2013, L 294, σ. 1).

4 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (ΕΕ 2016, L 65, σ. 1).

5 Δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2016/343.

3. Υπό το πρίσμα του σκοπού αυτού, θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα εάν οι τρεις αυτές οδηγίες έχουν σκοπό να εφαρμόζονται σε ποινικές διαδικασίες οι αποφάσεις επί των οποίων δεν αναμένεται, όπως είναι λογικό, να αποτελέσουν αντικείμενο αμοιβαίας αναγνωρίσεως μεταξύ των κρατών μελών. Η ένσταση αυτή δεν έχει, μέχρι στιγμής, γίνει δεκτή από το Δικαστήριο[6]. Ίσως στο μέλλον, ενόψει της εξελίξεως των προδικαστικών παραπομπών στον συγκεκριμένο αυτόν τομέα, να καταστεί σκόπιμη η μεταβολή της νομολογιακής αυτής γραμμής.

I. Νομικό πλαίσιο

Α. Δίκαιο της Ένωσης

1. Οδηγία 2012/13

4. Το άρθρο 1 («Αντικείμενο») έχει ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία ορίζει κανόνες σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης των υπόπτων ή κατηγορουμένων, σχετικά με τα δικαιώματά τους στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας και τις εναντίον τους κατηγορίες. […]»

5. Το άρθρο 2 («Πεδίο εφαρμογής») προβλέπει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται από τη στιγμή που ένα πρόσωπο ενημερώνεται από τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους ότι θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται για την τέλεση αξιόποινης πράξης μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ήτοι τον τελικό προσδιορισμό του εάν ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει τελέσει την αξιόποινη πράξη, συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, της επιμέτρησης της ποινής και της εκδίκασης τυχόν προσφυγής.

[…]»

6. Το άρθρο 3 («Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα») ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την άμεση ενημέρωση του υπόπτου ή κατηγορούμενου όσον αφορά τουλάχιστον τα ακόλουθα δικονομικά δικαιώματα, όπως ισχύουν δυνάμει του εθνικού τους δικαίου, προκειμένου να διασφαλίσουν την αποτελεσματική άσκησή τους:

α) το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο·

[…]

γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία σύμφωνα με το άρθρο 6·

[…]

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η ενημέρωση σύμφωνα με την παράγραφο 1 παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικώς ή εγγράφως, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων που είναι ευάλωτα πρόσωπα.»

6 Με τις προτάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 2019, στην υπόθεση Moro (C-646/17, EU:C:2019:95), ο γενικός εισαγγελέας M. Bobek υποστήριξε ότι «για τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 δεν απαιτείται η ύπαρξη της διασυνοριακής διάστασης στην εκάστοτε υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου» (σημείο 44). Συναφώς, προσέθεσε, μεταξύ άλλων, ότι με την απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev κ.λπ. (C-612/15, EU:C:2018:392), το Δικαστήριο ερμήνευσε την ίδια αυτή οδηγία καίτοι δεν προέκυπτε «κάποιο ευδιάκριτο διασυνοριακό στοιχείο». Το Δικαστήριο, με την απόφαση της 13ης Ιουνίου 2019, Moro (C-646/17, EU:C:2019:489), υποστήριξε την ίδια αυτή θέση.

7. Κατά το άρθρο 4 («Έγγραφο δικαιωμάτων κατά τη σύλληψη»):

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την άμεση παροχή ενός εγγράφου δικαιωμάτων σε όποιον ύποπτο ή κατηγορούμενο συλλαμβάνεται ή κρατείται. Παρέχεται στον συλληφθέντα η δυνατότητα να διαβάσει το έγγραφο δικαιωμάτων και του επιτρέπεται να το διατηρεί στην κατοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του.

[…]»

8. Το άρθρο 6 («Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία») διαλαμβάνει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται για την αξιόποινη πράξη την οποία φέρεται, ή κατηγορείται, ότι διέπραξε. Η ενημέρωση αυτή είναι άμεση και δεόντως λεπτομερής προκειμένου να διασφαλισθούν ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται για τους λόγους της σύλληψης ή κράτησής του, συμπεριλαμβανομένης της αξιόποινης πράξης την οποία φέρεται, ή κατηγορείται, ότι διέπραξε.

3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε το αργότερο με τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο να παρέχονται λεπτομερή στοιχεία για την ποινική κατηγορία, συμπεριλαμβανομένης της φύσης και του νομικού χαρακτηρισμού της αξιόποινης πράξης και του είδους της συμμετοχής του κατηγορουμένου.

4. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται άμεσα για τυχόν αλλαγές στην ενημέρωση η οποία παρέχεται σύμφωνα με το παρόν άρθρο, όταν αυτό απαιτείται προκειμένου να διασφαλιστεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας.»

2. Οδηγία 2013/48

9. Κατά το άρθρο 1 («Αντικείμενο»):

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει ελάχιστους κανόνες σχετικά με τα δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας […] όσον αφορά στην πρόσβαση σε δικηγόρο, την ενημέρωση τρίτου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας και την επικοινωνία με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας.»

10. Κατά το άρθρο 2 («Πεδίο εφαρμογής»):

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε υπόπτους ή σε κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας από τη στιγμή που λαμβάνουν γνώση από τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, μέσω επίσημης ειδοποίησης ή με άλλο τρόπο, ότι θεωρούνται ύποπτοι ή κατηγορούνται για την τέλεση αξιόποινης πράξης, ασχέτως αν έχουν στερηθεί την ελευθερία τους. Εφαρμόζεται μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ήτοι μέχρις ότου κριθεί οριστικά αν ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος τέλεσε την αξιόποινη πράξη, συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, της επιμέτρησης της ποινής και της εκδίκασης τυχόν προσφυγής.

[…]

3. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται επίσης, υπό τους ίδιους με τους προβλεπόμενους στην παράγραφο 1 όρους, σε άλλα πρόσωπα πλην υπόπτων ή κατηγορουμένων τα οποία, κατά τη διάρκεια της εξέτασης από την αστυνομία ή άλλες αρχές επιβολής του νόμου, καθίστανται ύποπτοι ή κατηγορούμενοι.

[…]»

11. Κατά το άρθρο 3 («Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας»):

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν το δικαίωμα των υπόπτων και κατηγορουμένων να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο εντός προθεσμίας και κατά τρόπο που να επιτρέπει στους ενδιαφερομένους να ασκούν τα δικαιώματα υπεράσπισής τους πρακτικά και αποτελεσματικά.

2. Οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Σε κάθε περίπτωση, οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο από οποιαδήποτε από τις ακόλουθες χρονικές στιγμές, ανάλογα με το ποια προκύπτει πρώτη:

α) προτού εξεταστούν από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή·

β) κατά τη διενέργεια ερευνητικής πράξης ή άλλης πράξης συλλογής αποδεικτικών στοιχείων από ερευνητική ή άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με την παράγραφο 3 στοιχείο γ)·

γ) χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση μετά τη στέρηση της ελευθερίας·

δ) όταν έχουν κλητευθεί ενώπιον δικαστηρίου με δικαιοδοσία σε ποινικές υποθέσεις, εγκαίρως πριν παραστούν ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου.

[…]»

12. Το άρθρο 12 («Ένδικα βοηθήματα») έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι σε ποινική διαδικασία καθώς και οι εκζητούμενοι σε διαδικασία του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα δυνάμει του εθνικού δικαίου σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων βάσει της παρούσας οδηγίας.

[…]»

13. Το άρθρο 13 («Ευάλωτα άτομα») εξαγγέλλει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των υπόπτων και των κατηγορουμένων αν πρόκειται για ευάλωτα άτομα».

3. Οδηγία 2016/343

14. Κατά το άρθρο 1 («Αντικείμενο»):

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει κοινούς ελάχιστους κανόνες σχετικά με:

α) ορισμένες πτυχές του δικαιώματος στο τεκμήριο αθωότητας κατά την ποινική διαδικασία·

β) το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του κατά την ποινική διαδικασία.»

15. Το άρθρο 2 («Πεδίο εφαρμογής») ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στα φυσικά πρόσωπα που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα σε ποινική διαδικασία. Εφαρμόζεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας από τη στιγμή που ένα πρόσωπο θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται για τέλεση αξιόποινης πράξης ή εικαζόμενης αξιόποινης πράξης μέχρι την απόφαση για την τελική εκτίμηση του κατά πόσον το εν λόγω πρόσωπο διέπραξε τη σχετική αξιόποινη πράξη και μέχρι η εν λόγω απόφαση να καταστεί οριστική».

16. Το άρθρο 3 («Τεκμήριο αθωότητας») προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι τεκμαίρονται αθώοι μέχρις ότου αποδειχτεί η ενοχή τους σύμφωνα με τον νόμο».

17. Το άρθρο 6 («Βάρος της απόδειξης») επιβάλλει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η εισαγγελική αρχή φέρει το βάρος της απόδειξης της ενοχής των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Τούτο ισχύει με την επιφύλαξη οποιασδήποτε υποχρέωσης του δικαστή ή του αρμόδιου δικαστηρίου να αναζητούν τόσο ενοχοποιητικά όσο και απαλλακτικά στοιχεία και του δικαιώματος της υπεράσπισης να προσκομίζει αποδεικτικά στοιχεία, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία.

[…]»

18. Το άρθρο 10 («Μέσα ένδικης προστασίας») αναφέρει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι διαθέτουν αποτελεσματικό ένδικο μέσο προστασίας εάν παραβιάζονται τα δικαιώματά τους δυνάμει της παρούσας οδηγίας.

2. Με την επιφύλαξη των εθνικών κανόνων και συστημάτων για το παραδεκτό των αποδείξεων, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, κατά την εκτίμηση των καταθέσεων του υπόπτου ή κατηγορουμένου ή των αποδεικτικών στοιχείων που λαμβάνονται κατά παράβαση του δικαιώματος σιωπής ή του δικαιώματος μη αυτοενοχοποίησης, να τηρούνται τα δικαιώματα της υπεράσπισης και να διασφαλίζεται η δίκαιη διεξαγωγή της δίκης.»

Β. Βουλγαρικό δίκαιο

1. Nakazatelen kodeks (Ποινικός Κώδικας)

19. Το άρθρο 33 ορίζει ότι όποιος ενεργεί υπό συνθήκες διαταράξεως των πνευματικών λειτουργιών του που δεν του επιτρέπουν να αντιληφθεί τη φύση και τη σημασία των πράξεών του ή να ελέγξει τη συμπεριφορά του δεν είναι ποινικώς υπεύθυνος[7].

20. Κατά το άρθρο 89, όποιος, σε κατάσταση ανικανότητας προς καταλογισμό, διαπράττει πράξη επικίνδυνη για το κοινωνικό σύνολο, μπορεί να υποβληθεί σε υποχρεωτική θεραπεία σε εξειδικευμένο ψυχιατρικό κατάστημα.

7 https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39/Bulgaria/show.

2. Nakazatelno protsesualen kodeks (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας· στο εξής: NPK)

21. Το άρθρο 24, παράγραφος 1, προβλέπει ότι δεν ασκείται ποινική δίωξη, ή, εάν έχει ασκηθεί, παύει, όταν οι τελεσθείσες πράξεις δεν συνιστούν αδίκημα.

22. Το άρθρο 46 ρυθμίζει τις αρμοδιότητες της εισαγγελίας κατά την ποινική διαδικασία. Ανατίθεται σε αυτήν η άσκηση ποινικής διώξεως και η διεξαγωγή της ανακρίσεως.

23. Το άρθρο 70 αφορά τη διαδικασία προληπτικής εισαγωγής σε ψυχιατρικό κατάστημα του κατηγορούμενου που πάσχει από ψυχική νόσο, προκειμένου να υποβληθεί σε εξέταση. Η εισαγωγή διατάσσεται από τη δικαστική αρχή κατόπιν αιτήματος της εισαγγελίας, μέσω παρεμπίπτουσας διαδικασίας στην οποία είναι αναγκαία η συμμετοχή συνηγόρου υπερασπίσεως.

24. Το άρθρο 94, παράγραφος 1, σημείο 2, και παράγραφος 3, επιβάλλει την υποχρεωτική συμμετοχή συνηγόρου κατά την ποινική διαδικασία και τον διορισμό, για τον σκοπό αυτόν, συνηγόρου υπερασπίσεως από το αρμόδιο όργανο σε περίπτωση κατά την οποία ο κατηγορούμενος πάσχει από ψυχικές διαταραχές.

25. Το άρθρο 242, παράγραφος 2, εντός του κεφαλαίου που αφορά τις ενέργειες της εισαγγελίας μετά το πέρας της ανακρίσεως, υποχρεώνει την εισαγγελία να εξετάσει εάν τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου έγιναν σεβαστά κατά τη διάρκεια της έρευνας. Σε αρνητική περίπτωση, διατάσσει τη θεραπεία των πλημμελειών ή προβαίνει η ίδια στη θεραπεία τους.

26. Το άρθρο 243, παράγραφος 1, σημείο 1, ορίζει ότι, στις περιπτώσεις του άρθρου 24, παράγραφος 1 (ήτοι, όταν οι πράξεις δεν συνιστούν αδίκημα), η εισαγγελία παύει την ποινική δίωξη.

27. Κατά το άρθρο 247, σχετικά με την προετοιμασία της ακροαματικής διαδικασίας, η τελευταία αρχίζει με το κατηγορητήριο της εισαγγελίας.

28. Κατά το άρθρο 248, εναπόκειται στον εισηγητή δικαστή, μεταξύ άλλων, να διαπιστώσει εάν κατά το στάδιο της ανακρίσεως έγιναν σεβαστά τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (άρθρο 2, σημείο 3). Σε περίπτωση προσβολής τους, αναφέρει τις διαπιστωθείσες παραβιάσεις και αναπέμπει την υπόθεση στην εισαγγελία προκειμένου να τις διορθώσει σύμφωνα με το άρθρο 242, παράγραφος 2.

29. Το άρθρο 427 αποτελεί το πρώτο άρθρο του τμήματος που αφορά την εφαρμογή των κατά το άρθρο 89 του Ποινικού Κώδικα αναγκαστικών μέτρων ιατρικής θεραπείας. Εναπόκειται στην εισαγγελία να τα προτείνει και στο πρωτοδικείο να τα επιβάλει, ενώ υφίσταται δυνατότητα ασκήσεως εφέσεως ενώπιον ιεραρχικώς ανώτερου δικαστηρίου.

30. Τα άρθρα 428 έως 431 διέπουν τη διαδικασία για την επιβολή των μέτρων αυτών, η οποία περιλαμβάνει ακρόαση με τη συμμετοχή της εισαγγελίας και του συνηγόρου υπερασπίσεως του θιγόμενου προσώπου.

3. Zakon za zdraveto (νόμος περί υγείας)

31. Κατά το άρθρο του 155, τα πρόσωπα με ψυχικές διαταραχές που χρήζουν ειδικής θεραπείας (όπως ορίζονται στο άρθρο 146) εισάγονται σε ψυχιατρικό κατάστημα και υποβάλλονται σε υποχρεωτική νοσηλεία όταν, λόγω της ασθένειάς τους, είναι πιθανό να διαπράξουν αδίκημα και συνιστούν κίνδυνο για τους οικείους τους, τα συγγενικά τους πρόσωπα ή το κοινωνικό σύνολο ή σοβαρή απειλή για την υγεία τους.

32. Τα άρθρα 156 επ. διέπουν τη διαδικασία μέσω της οποίας διατάσσεται η εισαγωγή σε ψυχιατρικό κατάστημα, αρμόδιο για την οποία είναι το πρωτοδικείο του τόπου κατοικίας του θιγόμενου προσώπου. Απαιτείται προς τούτο αίτημα της εισαγγελίας, διενέργεια ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης και ακρόαση του θιγόμενου προσώπου (εφόσον η κατάσταση της υγείας του το επιτρέπει), του συνηγόρου υπερασπίσεως και του ψυχιάτρου.

33. Το άρθρο 165, παράγραφος 1, ορίζει ότι ο NPK εφαρμόζεται συμπληρωματικώς.

II. Πραγματικά περιστατικά και προδικαστικά ερωτήματα

34. Το πρωί της 26ης Αυγούστου 2015, εντοπίστηκε στη δημόσια οδό της πόλεως Medkovets (Lom, Βουλγαρία) ένα άψυχο σώμα το οποίο έφερε σημάδια βίας.

35. Περί τις 06:00, όταν οι αστυνομικοί υπάλληλοι έφθασαν στην οικία του θύματος, εντόπισαν το υιό του, τον ΕΡ, με ίχνη αίματος στα πόδια. Από τις απαντήσεις του στην πρώτη ανάκριση, με τις οποίες αναγνώριζε ότι είχε τελέσει το έγκλημα [8], κατέστη σαφές ότι παρουσίαζε ψυχικές διαταραχές, και για τον λόγο αυτόν συνελήφθη και οδηγήθηκε στην ψυχιατρική υπηρεσία του νοσοκομείου της Lom.

36. Στις 26 Αυγούστου 2015 διενεργήθηκε αυτοψία στον τόπο του εγκλήματος καθώς και εξέταση μαρτύρων. Οι τελευταίοι δήλωσαν ότι ο ΕΡ έπασχε από ψυχική ασθένεια και είχε νοσηλευθεί επανειλημμένως. Κατόπιν ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης διαπιστώθηκε ότι ο ΕΡ έπασχε από παρανοϊκή σχιζοφρένεια και ότι, μεταξύ 25 και 26 Αυγούστου 2015, βρισκόταν σε κατάσταση διαρκούς διαταράξεως της συνειδήσεως, μη δυνάμενος να κατανοήσει την ουσία και τη σημασία της πράξεώς του.

37. Στις 12 Σεπτεμβρίου 2015, το Rayonen sad Lom (πρωτοδικείο Lom, Βουλγαρία) διέταξε την εισαγωγή του ΕΡ σε ψυχιατρικό κατάστημα, κατ' εφαρμογήν της διαδικασίας του νόμου περί υγείας. Η κατάσταση αυτή διατηρήθηκε έως, τουλάχιστον, την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

38. Στις 7 Ιουλίου 2016, η Okrazhna prokuratura Montana (εισαγγελία της Montana, Βουλγαρία) ανέστειλε την κινηθείσα κατά του ΕΡ ποινική διαδικασία με το σκεπτικό ότι «ο φερόμενος ως δράστης έχει εισαχθεί ακουσίως προς νοσηλεία και για τον λόγο αυτό δεν τελεί ακόμη σε κανονική διαδικαστική κατάσταση».

39. Η Apelativna prokuratura Sofia (εισαγγελία του εφετείου Σόφιας, Βουλγαρία) έδωσε, ως προϊσταμένη αρχή, εντολή στην εισαγγελία της Montana να κινήσει εκ νέου την ποινική διαδικασία, κρίνουσα απαράδεκτη την αναστολή της, όπερ συνέβη στις 29 Δεκεμβρίου 2017.

40. Την 1η Μαρτίου 2018, η εισαγγελία της Montana διέταξε την παύση της ποινικής διώξεως, για τον λόγο ότι «ο ΕΡ ήταν ποινικώς ανεύθυνος για τη διάπραξη εκ προθέσεως αδικήματος», οπότε έπρεπε να διαταχθούν υποχρεωτικά μέτρα ιατρικής θεραπείας.

41. Η διάταξη της εισαγγελίας κοινοποιήθηκε μόνο στη θυγατέρα του θύματος και κατέστη τελεσίδικη στις 10 Μαρτίου 2018.

42. Επιληφθέν ζητήματος αποφατικής συγκρούσεως αρμοδιοτήτων μεταξύ των πρωτοδικείων Lom και Lukovit, το Varhoven kasatsionen sad (Ανώτατο Δικαστήριο, Βουλγαρία) απεφάνθη ότι αρμόδιο να επιληφθεί της ποινικής διαδικασίας σε σχέση με την οριστική εισαγωγή του ΕΡ σε ψυχιατρικό κατάστημα, σύμφωνα με τον NPK, ήταν το πρωτοδικείο Lukovit.

8 Κατά τους αστυνομικούς υπαλλήλους, ο ΕΡ τους ανέφερε ότι σκότωσε τη μητέρα του διότι τον είχε προδώσει και τον είχε παραδώσει στη σερβική μαφία. Ερωτώμενος για τον λόγο μεταφοράς του πτώματος στον δρόμο, απήντησε ότι το έκανε για να μη βρωμίσει τον κήπο του.

43. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Rayonen sad Lukovit (πρωτοδικείο Lukovit) υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εμπίπτει η εκκρεμής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου διαδικασία επιβολής υποχρεωτικών μέτρων ιατρικής θεραπείας, που συνιστούν ένα είδος κρατικού καταναγκασμού σε βάρος ατόμων τα οποία κατά τις διαπιστώσεις της εισαγγελίας έχουν τελέσει πράξη επικίνδυνη για το κοινωνικό σύνολο, στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2012/13/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και της οδηγίας 2013/48/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας;

2) Αποτελούν οι βουλγαρικές δικονομικές διατάξεις οι οποίες ρυθμίζουν την ειδική διαδικασία επιβολής υποχρεωτικών μέτρων ιατρικής θεραπείας σύμφωνα με τα άρθρα 427 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και βάσει των οποίων το δικαστήριο δεν έχει την αρμοδιότητα να αναπέμψει την υπόθεση στην εισαγγελία και να της αναθέσει να διορθώσει τα ουσιώδη διαδικαστικά σφάλματα που διαπράχθηκαν στο πλαίσιο της προδικασίας, παρά δύναται μόνο να δεχθεί την αίτηση επιβολής αναγκαστικών μέτρων ιατρικής θεραπείας ή να την απορρίψει, αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα υπό την έννοια του άρθρου 12 της οδηγίας 2013/48/ΕΕ και του άρθρου 8 της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εγγυάται το δικαίωμα του ατόμου να προσβάλει ενώπιον δικαστηρίου κάθε πράξη που τυχόν θίγει τα δικαιώματά του στο πλαίσιο της προδικασίας;

3) Εφαρμόζονται η οδηγία 2012/13/ΕΕ και η οδηγία 2013/48/ΕΕ σε ποινικές (σε επίπεδο προδικασίας) διαδικασίες όταν το εθνικό δίκαιο, ήτοι ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, δεν γνωρίζει τη νομική έννοια του "ύποπτου" και η εισαγγελία δεν θεωρεί το εμπλεκόμενο άτομο επισήμως ως κατηγορούμενο στο πλαίσιο της προδικασίας, διότι θεωρεί ότι η ανθρωποκτονία που αποτελεί αντικείμενο των σχετικών ερευνών διαπράχθηκε από το ως άνω άτομο σε κατάσταση ανικανότητας προς καταλογισμό και για τον λόγο αυτόν αναστέλλει την ποινική διαδικασία, χωρίς να ενημερώσει σχετικά το εν λόγω άτομο, και ζητεί από το δικαστήριο να διατάξει αναγκαστικά μέτρα ιατρικής θεραπείας σε βάρος του ατόμου αυτού;

4) Θεωρείται το άτομο για το οποίο ζητήθηκε η ακούσια νοσηλεία ως "ύποπτο" υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/13/ΕΕ και του άρθρου 2, παράγραφος 3, της οδηγίας 2013/48/ΕΕ εάν ένας αστυνομικός υπάλληλος, κατά την πρώτη του επίσκεψη στον τόπο του εγκλήματος και κατά τις αρχικές πράξεις έρευνας στην οικεία του θύματος και του υιού του, αφού εντόπισε ίχνη αίματος στο σώμα του δεύτερου, ερώτησε το εν λόγω άτομο για τους λόγους της ανθρωποκτονίας της μητέρας του και της μεταφοράς της σορού της στον δρόμο και μετά την απάντηση στις ερωτήσεις αυτές του έβαλε χειροπέδες; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, πρέπει να δοθεί στο ως άνω άτομο ήδη σε αυτό το χρονικό σημείο ενημέρωση κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με την παράγραφο 2, της οδηγίας 2012/13/ΕΕ και πώς πρέπει σε μια τέτοια περίπτωση να ληφθούν υπόψη κατά την ενημέρωση οι ειδικές ανάγκες του ατόμου σύμφωνα με την παράγραφο 2 εάν ήταν γνωστό στον αστυνομικό υπάλληλο ότι το άτομο αυτό πάσχει από ψυχική διαταραχή;

5) Είναι συμβατές με το άρθρο 3 της οδηγίας 2016/343 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας εθνικές διατάξεις όπως οι προκείμενες, που επιτρέπουν στην πράξη τη στέρηση της ελευθερίας μέσω ακούσιας νοσηλείας σε ψυχιατρικό νοσοκομείο σε διαδικασία βάσει του Zakon za zdraveto (νόμου περί υγείας) (προληπτικό μέτρο καταναγκασμού που διατάσσεται όταν αποδεικνύεται ότι το εμπλεκόμενο άτομο πάσχει από ψυχική ασθένεια και υπάρχει κίνδυνος τελέσεως αξιόποινης πράξεως από αυτό, όχι όμως λόγω αξιόποινης πράξεως που έχει ήδη διαπραχθεί), όταν ο πραγματικός λόγος για την κίνηση της διαδικασίας είναι η πράξη λόγω της οποίας κινήθηκε ποινική διαδικασία κατά του ατόμου που εισάγεται για νοσηλεία και παρακάμπτεται με τον τρόπο αυτό σε περίπτωση συλλήψεως το δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης (δικαίωμα για δίκαιη δίκη), διαδικασία η οποία πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 5, παράγραφος 4, της ΕΣΔΑ, δηλαδή να είναι διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας το

αρμόδιο δικαστήριο έχει την εξουσία να ελέγξει τόσο την τήρηση των διαδικαστικών κανόνων όσο και την υποψία που δικαιολογεί τη σύλληψη, καθώς και τη νομιμότητα του σκοπού που επιδιώκεται με το μέτρο αυτό, όπως υποχρεούται το δικαστήριο να ενεργήσει όταν το εμπλεκόμενο άτομο έχει συλληφθεί με τη διαδικασία που προβλέπεται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας;

6) Περιλαμβάνει η έννοια του τεκμηρίου αθωότητας κατά το άρθρο 3 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/343 και το τεκμήριο ότι άτομα ανίκανα προς καταλογισμό δεν έχουν τελέσει την πράξη που συνιστά κίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο και τους προσάπτεται από την εισαγγελία εφόσον δεν έχει αποδειχθεί το αντίθετο σύμφωνα με τους διαδικαστικούς κανόνες (πράγμα το οποίο στην ποινική διαδικασία προϋποθέτει διασφάλιση των δικαιωμάτων υπερασπίσεως);

7) Μπορεί να θεωρηθεί ότι εθνικές διατάξεις που προβλέπουν διάφορες αρμοδιότητες του δικάζοντος δικαστηρίου σε σχέση με τον αυτεπάγγελτο έλεγχο νομιμότητας της προδικασίας, ανεξαρτήτως εάν:

   α) το δικαστήριο εξετάζει το κατηγορητήριο της εισαγγελίας στο οποίο προβάλλεται ότι ένα ψυχικώς υγιές άτομο διέπραξε ανθρωποκτονία (άρθρο 249, παράγραφος 1, σε συνδυασμό την παράγραφο 4, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), ή

   β) το δικαστήριο εξετάζει αίτηση της εισαγγελίας στην οποία εκτίθεται ότι το εμπλεκόμενο άτομο διέπραξε ανθρωποκτονία, αλλά η αξιόποινη πράξη δεν τιμωρείται λόγω της ψυχικής διαταραχής του δράστη, και με την οποία ζητείται να διατάξει το αρμόδιο δικαστήριο κρατικό καταναγκασμό για σκοπούς νοσηλείας,

εγγυώνται στα ευάλωτα άτομα ένα αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα, όπως ορίζεται στο άρθρο 13, σε συνδυασμό με το άρθρο 12, της οδηγίας 2013/48/ΕΕ και στο άρθρο 8, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, και [μπορεί να θεωρηθεί] ότι είναι συμβατές με την αρχή της απαγορεύσεως διακρίσεων κατά το άρθρο 21, παράγραφος 1, του Χάρτη οι διάφορες αρμοδιότητες του δικαστηρίου που εξαρτώνται από το είδος της διαδικασίας, πράγμα το οποίο με τη σειρά του καθορίζεται από το εάν το άτομο που χαρακτηρίζεται ως δράστης είναι ψυχικώς υγιές, ώστε να είναι ικανό προς καταλογισμό από άποψη ποινικού δικαίου;»

III. Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

44. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Ιουλίου 2018, συνοδευόμενη από αίτημα εκδικάσεώς της κατά την επείγουσα διαδικασία, αίτημα που δεν έγινε δεκτό από το Δικαστήριο.

45. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο ΕΡ, η Τσεχική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή. Δεν κρίθηκε αναγκαία η διεξαγωγή επ' ακροατηρίου συζητήσεως.

IV. Εκτίμηση

Α. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

46. Καθήκον του Δικαστηρίου, κατά την απάντηση επί των προδικαστικών ερωτημάτων, είναι να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας των κανόνων του δικαίου της Ένωσης που μπορεί να του είναι χρήσιμα για την επίλυση της ενώπιόν του διαφοράς. Δεν εναπόκειται, ωστόσο, σε αυτό η εκφορά κρίσεως επί των πραγματικών περιστατικών ούτε επί της δράσεως των αρμόδιων εθνικών αρχών κατά τη διάρκεια των διαδικασιών, ποινικών ή άλλου είδους, που έχουν προηγηθεί της προδικαστικής παραπομπής.

47. Το Δικαστήριο, κατά την επιτέλεση των καθηκόντων του ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, ουδόλως μπορεί να διαπιστώσει εάν, σε μεμονωμένη περίπτωση, έχουν τηρηθεί οι διατάξεις κάποιας από τις εφαρμοστέες σε ποινικές διαδικασίες οδηγίες[9] και εάν υπήρξε, στην πραγματικότητα, προσβολή των σχετικών δικαιωμάτων[10].

48. Οι οδηγίες των οποίων την ερμηνεία ζητεί το αιτούν δικαστήριο περιέχουν κανόνες σχετικά με τη δράση των αρμοδίων αρχών με σκοπό τη διαφύλαξη, στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, των δικαιωμάτων των υπόπτων ή των κατηγορουμένων, από μια τριπλή οπτική: i) οι τελευταίοι πρέπει να λαμβάνουν πληροφορίες ως προς τα δικονομικά δικαιώματά τους και ως προς την απαγγελλόμενη εις βάρος τους κατηγορία (οδηγία 2012/13), ii) πρέπει να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο με παράλληλη ενημέρωση τρίτου προσώπου ως προς τη στέρηση της ελευθερίας τους, με τον οποίον μπορούν να επικοινωνούν (οδηγία 2013/48) και iii) πρέπει να χαίρουν του τεκμηρίου αθωότητας (οδηγία 2016/343).

49. Λαμβανομένου υπόψη ότι οι τρεις αυτές οδηγίες αφορούν μόνον τις ποινικές διαδικασίες, δεν έχουν εφαρμογή σε σχέση με τη διατασσόμενη, για αμιγώς ιατρικούς λόγους, σύμφωνα με τους νόμους που διέπουν τη δημόσια υγεία, εισαγωγή σε ψυχιατρικά καταστήματα. Η εισαγωγή αυτή πρέπει, ασφαλώς, καθόσον θίγεται η ελευθερία των προσώπων, να υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, τούτο, όμως, δεν σημαίνει ότι οι σχετικές με την επιβολή της διαδικασίες έχουν ποινικό χαρακτήρα.

50. Κατά τα στοιχεία της δικογραφίας, στην υπό κρίση υπόθεση έλαβαν χώρα δύο είδη παρεμβάσεων:

– η σχετική με την εφαρμογή του νόμου περί υγείας (άρθρα 155 επ.), δυνάμει του οποίου το Rayonen sad Lom (πρωτοδικείο Lom) είχε εξαρχής αποφανθεί ότι ο ΕΡ έπρεπε να εισαχθεί σε ψυχιατρικό κατάστημα·

– η σχετική με την ασκηθείσα από την εισαγγελία ποινική δίωξη, μετά την παύση της οποίας το αιτούν δικαστήριο [Rayonen sad Lukovit (πρωτοδικείο Lukovit)] κλήθηκε τελικώς να αποφασίσει ως προς την οριστική εισαγωγή σε ψυχιατρικό κατάστημα σύμφωνα με τον NPK. Μόνον κατά τη διαδικασία αυτή έχουν εφαρμογή οι προπαρατεθείσες τρεις οδηγίες.

51. Από την απάντηση του Δικαστηρίου πρέπει, συνεπώς, να αποκλεισθούν τα ερωτήματα που αφορούν την εφαρμογή των οδηγιών στη διεπομένη από τον νόμο περί υγείας διαδικασία. Ο νόμος αυτός επιτρέπει την ακούσια νοσηλεία προσώπων με ψυχικές διαταραχές τα οποία, εξαιτίας αυτών, *είναι πιθανό* να διαπράξουν αδίκημα και συνιστούν κίνδυνο για τους οικείους τους, για άλλα πρόσωπα ή για το κοινωνικό σύνολο ή σοβαρή απειλή για την υγεία τους.

52. Αρμόδια για τη διαδικασία αυτή είναι η δικαστική αρχή η οποία, κατόπιν διεξαγωγής αποδείξεων, αποφασίζει, εφόσον το κρίνει σκόπιμο, τον εγκλεισμό, για ανανεώσιμες περιόδους, σε ψυχιατρικό κατάστημα. Δεν έχει, επομένως, τον χαρακτήρα ποινικής διαδικασίας, και, ως εκ τούτου, δεν συνιστά αντικείμενο καμίας από τις μνημονευθείσες οδηγίες (το άρθρο 1 όλων αυτών, κατά τον ορισμό του αντίστοιχου αντικειμένου τους, το περιορίζει στην ποινική διαδικασία).

9 Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev κ.λπ. (C-612/15, EU:C:2018:392, σκέψη 81).

10 Όπως εκθέτει στη διάταξή του περί παραπομπής (σημεία 17 και 18), το αιτούν δικαστήριο είχε αναφέρει ενώπιον του Varhoven kasatsionen sad (Ανωτάτου Δικαστηρίου) ότι ο ΕΡ δεν είχε ενημερωθεί για τα δικαιώματά του, ούτε για την απαγγελθείσα κατ' αυτού κατηγορία ούτε για το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου υπερασπίσεως ή προσβολής της διατάξεως της εισαγγελίας. Προσθέτει ότι το Varhoven kasatsionem sad (Ανώτατο Δικαστήριο) «έκρινε, χωρίς να αιτιολογήσει την κρίση του αυτή, ότι οι σκέψεις του εισηγητή δικαστή σχετικά με τον περιορισμό των δικαιωμάτων υπερασπίσεως του [ΕΡ] ήταν αβάσιμες».

53. Το αιτούν δικαστήριο εξηγεί ότι, σύμφωνα με την εθνική πρακτική, επιτρέπεται, κατ' εφαρμογήν του νόμου περί υγείας, η βίαιη εισαγωγή σε ψυχιατρικό νοσοκομείο προσώπου που έχει διαπράξει αδίκημα σε κατάσταση ψυχικής διαταραχής χωρίς να ακολουθηθούν τα συνήθη στάδια των ποινικών διαδικασιών [11]. Ακόμη και εάν τούτο ισχύει, κρίσιμο είναι ότι η διαδικασία του νόμου περί υγείας στερείται ποινικού χαρακτήρα. Εάν, σε ορισμένη περίπτωση, η διαδικασία αυτή εφαρμοστεί με στρεβλό τρόπο, τα μέτρα αποκαταστάσεως της εν τοις πράγμασι αυτής δυσλειτουργίας πρέπει να αναζητηθούν στο ίδιο το εθνικό δίκαιο [12].

54. Η ανάλυσή μου δεν θα ακολουθήσει το γράμμα των εννέα προδικαστικών ερωτημάτων, το περιεχόμενο των οποίων, επιπλέον, αλληλεπικαλύπτεται. Είναι προτιμότερο, κατά την άποψή μου, κάθε οδηγία να εξεταστεί χωριστά, ώστε από την ερμηνεία τους να συναχθούν τα στοιχεία κρίσεως που μπορούν να βοηθήσουν το αιτούν δικαστήριο.

Β. Επί της εφαρμογής της οδηγίας 2012/13

1. Ως προς τα δικαιώματα που πρέπει να γίνονται σεβαστά

55. Η οδηγία αυτή περιλαμβάνει κανόνες με τους οποίους επιδιώκεται η διαφύλαξη, στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, ορισμένων δικαιωμάτων των υπόπτων ή των κατηγορουμένων. Συγκεκριμένα, τους αναγνωρίζει το δικαίωμα να λάβουν άμεσα ενημέρωση ως προς ορισμένα δικονομικά δικαιώματα καθώς και να ενημερωθούν για την κατηγορία που τους βαρύνει.

56. Ως *ύποπτος* χαρακτηρίζεται το πρόσωπο εκείνο στο οποίο η αρμόδια αρχή γνωστοποιεί («ενημερώνει») ότι υφίστανται ενδείξεις συμμετοχής του στην τέλεση αξιόποινης πράξεως (άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/13)

57. Στην ιδιότητα του υπόπτου μπορεί να προστεθεί αυτή του *συλληφθέντος ή κρατουμένου*. Τα άρθρα 4 και 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 2012/13 αναφέρονται ειδικώς στην κατάσταση αυτή, υποχρεώνοντας τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν «την άμεση παροχή ενός εγγράφου δικαιωμάτων» στο τελούν υπό τις συνθήκες αυτές πρόσωπο και την ενημέρωσή του για τους λόγους της συλλήψεως ή κρατήσεώς του (άρθρο 6).

58. Η έννοια του *κατηγορουμένου* τοποθετείται σε ανώτερο ποιοτικώς επίπεδο, καθόσον συνεπάγεται ότι η αρμόδια αρχή (κατά κανόνα, η εισαγγελία) απαγγέλλει πλέον συγκεκριμένη κατηγορία, προσάπτοντάς του τη διάπραξη αξιόποινης πράξεως.

59. Όπως είναι λογικό, η διαφύλαξη των δικαιωμάτων αυτών εναπόκειται στην αρχή που παρεμβαίνει σε κάθε ένα δικονομικό στάδιο. Συγκεκριμένα, αυτό πρέπει να συμβαίνει όταν, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας [13], οι δυνάμεις της αστυνομίας προβαίνουν σε σύλληψη [14] ή όταν η εισαγγελία απαγγέλλει κατηγορία.

11 Η ερμηνεία του εθνικού δικαίου εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, ο νόμος, όμως, περί υγείας φαίνεται να παρέχει επαρκείς εγγυήσεις, λαμβανομένης υπόψη της κατ' αντιμωλίαν διαδικασίας και της οριστικής αποφάσεως οργάνου το οποίο, όπως το αιτούν δικαστήριο, είναι δικαιοδοτικό.

12 Όπως προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής, ο ΝΡΚ διέπει την προσωρινή κράτηση και την αντίστοιχη αυτής προληπτική κράτηση για πρόσωπα τελούντα σε κατάσταση ψυχικής διαταραχής (άρθρο 70), κατά τρόπο ώστε η προσφυγή στη διαδικασία του νόμου περί υγείας να υποκρύπτει ενδεχομένως υπέρβαση δικαιοδοσίας από πλευράς του μη ποινικού δικαστή. Επιμένω, όμως, ότι η λύση για την υποθετική αυτή υπέρβαση πρέπει να αναζητηθεί στην εθνική έννομη τάξη, ως μέσο επιλύσεως τυχόν συγκρούσεως αρμοδιοτήτων.

13 Να ληφθεί υπόψη ότι η αστυνομία είναι αρμόδια για την κίνηση και διεξαγωγή διαδικασιών σε θέματα διοικητικών παραβάσεων που αφορούν, παραδείγματος χάριν, την ασφάλεια των πολιτών ή την τάξη στους δημόσιους χώρους. Οι διαδικασίες αυτές δεν έχουν κατ' ανάγκην ποινικό χαρακτήρα.

14 Η δέκατη ένατη και η εικοστή όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2012/13 προβλέπουν ότι η ενημέρωση του υπόπτου ή κατηγορουμένου πραγματοποιείται «το αργότερο πριν από την πρώτη επίσημη εξέτασή του από την *αστυνομία*». Η αιτιολογική σκέψη 22 αναφέρεται, ρητώς, στις πληροφορίες αυτές σε σχέση με πρόσωπο που «[...] στερείται της ελευθερίας του με παρέμβαση των *αρχών επιβολής του νόμου* στο πλαίσιο μιας ποινικής διαδικασίας». Η υπογράμμιση δική μου.

60. Η οδηγία 2012/13 έχει εφαρμογή, σύμφωνα με το άρθρο της 2, παράγραφος 1, μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας, Ως τέτοια νοείται ο «τελικός προσδιορισμός του εάν ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει τελέσει την αξιόποινη πράξη, συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, της επιμέτρησης της ποινής και της εκδίκασης τυχόν προσφυγής».

61. Η διατύπωση αυτή καλύπτει την περίπτωση κατά την οποία ορισμένη ποινική διαδικασία ολοκληρώνεται όχι με καταδίκη, υπό στενή έννοια, αλλά με μέτρο ασφαλείας συνιστάμενο στη βίαιη εισαγωγή, σε ψυχιατρικό ή άλλο ανάλογο κατάστημα, του προσώπου το οποίο, λόγω ψυχικών διαταραχών, έχει κριθεί ανίκανο προς καταλογισμό.

62. Πράγματι, σε ένα συγγενές πεδίο, το άρθρο 1, στοιχείο β′, της αποφάσεως πλαισίου 2008/909/ΔΕΥ[15] ορίζει ως «ποινή» «οποιαδήποτε στερητική της ελευθερίας ποινή ή μέτρο που επισύρει στέρηση της ελευθερίας, τα οποία επεβλήθησαν από δικαστήριο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας επί ποινικού αδικήματος για ορισμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα». Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο κ′, της αποφάσεως αυτής αναφέρει, «[εάν] η ποινή που έχει επιβληθεί περιλαμβάνει μέτρο ψυχιατρικής ή ιατρικής μέριμνας».

63. Κατόπιν όλων αυτών, είναι δυνατή, βάσει της αναλύσεως των εθνικών δικονομικών κανόνων σε συνδυασμό με την οδηγία 2012/13, η παροχή απαντήσεως στο αιτούν δικαστήριο.

64. Κατά τον ΝΡΚ, μια ποινική διαδικασία μπορεί να ολοκληρωθεί, όχι μόνο με αθώωση, αλλά με την επιβολή είτε ποινής (βάσει της τακτικής διαδικασίας) είτε υποχρεωτικού μέτρου ιατρικής θεραπείας (σύμφωνα με την ειδική διαδικασία των άρθρων 427 επ.). Η αντίδραση στην τέλεση του αδικήματος, ήτοι, η ποινή, μετατρέπεται σε μέτρο υποχρεωτικής εισαγωγής σε ψυχιατρικό κατάστημα όταν ο αυτουργός της αξιόποινης πράξεως την τέλεσε σε κατάσταση ανικανότητας προς καταλογισμό.

65. Για την επιβολή τόσο της ποινής όσο και του υποχρεωτικού μέτρου ιατρικής θεραπείας, συνεπεία της τελέσεως του αδικήματος[16], ο εθνικός νόμος επιβάλλει τη διεξαγωγή αμιγώς ποινικής διαδικασίας, όπερ επάγεται ότι, κατά τη διάρκειά της, πρέπει να γίνονται σεβαστά τα προστατευόμενα από την οδηγία 2012/13 δικαιώματα. Φρονώ ότι σε καμία από τις δύο αυτές περιπτώσεις δεν μπορούν να αποκλειστούν οι μηχανισμοί προστασίας που προβλέπει η οδηγία αυτή.

66. Διαφορετικό είναι το ζήτημα εάν, λόγω ακριβώς της ψυχικής καταστάσεως του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, οι παρασχετέες προς αυτόν αναγκαίες πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά του μπορούν να τύχουν κάποιων προσαρμογών. Σε ορισμένες περιπτώσεις ιδιαίτερης ψυχικής διαταραχής, η παράδοση στο οικείο πρόσωπο ενός εντύπου στο οποίο περιγράφονται τα δικαιώματά του θα είναι ανώφελη, καθόσον το πρόσωπο αυτό δεν θα είναι σε θέση να τα αντιληφθεί, ενώ τόσο το στάδιο αυτό όσο και η γνωστοποίηση των κατηγοριών που του αποδίδονται μπορούν να πραγματοποιηθούν με την αρωγή του συνηγόρου υπερασπίσεώς του, καθώς, όπως εν συνεχεία εκθέτω, η συνδρομή του τελευταίου είναι απολύτως αναντικατάστατη.

67. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2012/13 επιβάλλει, πράγματι, όταν πρόκειται για «ευάλωτα πρόσωπα», οι πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα των υπόπτων ή κατηγορουμένων να παρέχονται λαμβανομένης υπόψη της καταστάσεώς τους. Στα ευάλωτα πρόσωπα εμπίπτουν όσοι πάσχουν από σοβαρές ψυχικές διαταραχές, με μηδενική σχεδόν ικανότητα κατανοήσεως των πληροφοριών.

15 Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές αποφάσεις οι οποίες επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας ή μέτρα στερητικά της ελευθερίας, για τον σκοπό της εκτέλεσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 2008, L 327, σ. 27).

16 Αφήνω εκτός, όπως έχω ήδη επισημάνει, τη διεπομένη από τον νόμο περί υγείας μη ποινική διαδικασία.

68. Ο λόγος που υπαγορεύει την πρόνοια αυτή είναι η δυνατότητα λήψεως και κατανοήσεως των εν λόγω πληροφοριών. Ούτως καταδεικνύει ο «οδικός χάρτης για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες» [17], εξηγώντας το «μέτρο Ε» («ειδικές διασφαλίσεις για ευάλωτους υπόπτους ή κατηγορουμένους») και αναφέροντας ότι, «για να διασφαλίζεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας, είναι σημαντικό να αποδίδεται ιδιαίτερη προσοχή στον ύποπτο ή κατηγορούμενο ο οποίος δεν μπορεί να κατανοήσει ή να παρακολουθήσει το περιεχόμενο ή το νόημα της διαδικασίας λόγω, π.χ., της ηλικίας του ή της ψυχικής ή σωματικής του κατάστασης» [18].

69. Σε περιπτώσεις ασθενών που πάσχουν από σοβαρή ψυχική αναπηρία (όπως φαίνεται να συμβαίνει στην υπό κρίση υπόθεση), η διαβίβαση των πληροφοριών ενδέχεται να καθιστά σκόπιμη τη συνδρομή τρίτου προσώπου που ενεργεί για λογαριασμό τους [19]. Εν πάση περιπτώσει, η εξεύρεση των κατάλληλων λύσεων προς συμπλήρωση της ικανότητας εκείνων που δεν βρίσκονται σε θέση να ενεργήσουν μόνοι τους άπτεται του εσωτερικού δικαίου [20].

2. Τα ένδικα βοηθήματα για την προστασία των δικαιωμάτων αυτών

70. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας 2012/13, πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι στους οποίους δεν έχουν παρασχεθεί οι απαιτούμενες πληροφορίες (κατά τους όρους της οδηγίας αυτής) μπορούν να προσβάλουν την παράλειψη αυτή «σύμφωνα με τις προβλεπόμενες στο εθνικό δίκαιο διαδικασίες».

71. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι, στο πλαίσιο της ειδικής διαδικασίας για την επιβολή ακουσίας νοσηλείας σε πρόσωπα ανίκανα προς καταλογισμό (άρθρα 427 επ. του NPK), δεν είναι δυνατό, εν αντιθέσει προς τις τακτικές διαδικασίες, να διαπιστωθεί εάν υπήρξαν προσβολές των δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της διενεργηθείσας από την εισαγγελία ανακρίσεως.

72. Κατά το δικαστήριο αυτό, εάν η ανάκριση που διενεργεί η εισαγγελία περατωθεί με απόφαση περί παύσεως της ποινικής διώξεως διότι ο κατηγορούμενος δεν είναι ικανός προς καταλογισμό, δίδεται πλέον η δυνατότητα στο ίδιο το δικαστήριο να εγκρίνει την ακούσια νοσηλεία του. Κατά τον χρόνο αυτόν είναι πιθανό να διαπιστωθούν προηγούμενες προσβολές των δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της ανακρίσεως, χωρίς το δικαστήριο να νομιμοποιείται να εξετάσει εάν είναι σκόπιμη η θεραπεία των διαπιστωθεισών πλημμελειών (παραδείγματος χάριν, διατάσσοντας την επαναφορά της διαδικασίας στο στάδιο της ανακρίσεως). Το μόνο που μπορεί να πράξει, όπως αναφέρει το αιτούν δικαστήριο, είναι να διατάξει την ακούσια νοσηλεία ή να την απορρίψει.

73. Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες ως προς το εάν, υπό τις περιστάσεις αυτές, γίνεται σεβαστό το δικαίωμα ασκήσεως αποτελεσματικών ενδίκων βοηθημάτων, κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 2, της οδηγίας 2012/13, κατά της παραλείψεως ή αρνήσεως της αρμόδιας αρχής να παράσχει στον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο τις απαιτούμενες πληροφορίες.

17 Απόφαση του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, C 295, σ. 1).

18 Το ΕΔΔΑ με την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2001, Vaudelle κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2001:0130JUD003568397, § 65), υποστήριξε ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος πάσχει από ψυχικές διαταραχές, οι αρχές οφείλουν να λάβουν συμπληρωματικά μέτρα προκειμένου το πρόσωπο αυτό να μπορεί να ενημερωθεί λεπτομερώς ως προς τη φύση και τον λόγο της κατ' αυτού κατηγορίας.

19 Βλ. σημεία 9 και 10 της συστάσεως της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 2013, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για ευάλωτα πρόσωπα που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ 2013, C 378, σ. 8), η οποία χρησιμοποιεί τον όρο «ενδεδειγμένος ενήλικας».

20 Ο NPK ανταποκρίνεται στη λογική αυτή: εάν ο βαθμός αναπηρίας καθιστά αδύνατη την κατανόηση, επιβάλλεται ο άμεσος διορισμός δικηγόρου προκειμένου, ενόσω σχεδιάζει την υπερασπιστική γραμμή, να μεριμνά για τον δέοντα σεβασμό των λοιπών δικαιωμάτων. Στο άρθρο του 94, παράγραφος 1, περίπτωση 2, προβλέπει ότι η συμμετοχή του συνηγόρου υπερασπίσεως στην ποινική διαδικασία είναι υποχρεωτική εάν ο κατηγορούμενος πάσχει από φυσική ή διανοητική αναπηρία που δεν του επιτρέπει να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Στην περίπτωση αυτή, η παράγραφος 3 του ιδίου άρθρου ορίζει ότι το αρμόδιο όργανο διορίζει συνήγορο υπερασπίσεως.

74. Καίτοι η ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, φαίνεται ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί κάποιου είδους ένδικο βοήθημα (βάσει του άρθρου 243, παράγραφος 3, του NPK) κατά της αποφάσεως της εισαγγελίας περί παύσεως της ποινικής διώξεως, όταν σε μεταγενέστερο χρόνο κινείται η (ειδική) διαδικασία των άρθρων 427 επ. του κώδικα αυτού. Το ένδικο αυτό βοήθημα θα μπορούσε να ερείδεται στην προσβολή των δικαιωμάτων του υπόπτου ή του κατηγορουμένου κατά το στάδιο που προηγείται της αποφάσεως που καλείται να λάβει το δικαστήριο, κατόπιν προτάσεως της εισαγγελίας, ως προς το εάν πρέπει να διαταχθεί η ακούσια νοσηλεία των προσώπων αυτών. Θα παρέμενε, συνεπώς, ανοικτή η δυνατότητα προσβολής, κατά την έννοια του άρθρου 8 της οδηγίας 2012/13.

75. Το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να δέχεται τη λύση αυτή αφ' ης στιγμής, στο σημείο 62 της διατάξεως περί παραπομπής, αναφέρει ότι, εάν τα άρθρα 427 επ. του NPK δεν διασφαλίζουν ένα αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα, «θα μπορούσε να τύχει αναλογικής εφαρμογής η δικονομική εγγύηση που προβλέπεται για τις εξεταζόμενες κατά την τακτική διαδικασία υποθέσεις» [21].

76. Εάν η ερμηνεία αυτή δεν ήταν δυνατή, οι βουλγαρικοί δικονομικοί κανόνες, όπως αυτοί εκτίθενται από το αιτούν δικαστήριο [22], δεν θα μπορούσαν να εγγυηθούν το κατοχυρούμενο από το άρθρο 8 της οδηγίας 2012/13 δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, καθόσον κανένας δικαστής δεν θα είχε τη δυνατότητα να εξετάσει εάν, κατά το στάδιο της διαδικασίας που προηγείται της διαδικασίας των άρθρων 427 επ. του NPK, έγιναν σεβαστά τα προστατευόμενα από την εν λόγω οδηγία δικαιώματα. Στην περίπτωση αυτή, η εξαγωγή των συνεπειών (κατά περίπτωση, ενδεχόμενη επανάληψη της διαδικασίας για τη διόρθωση των διαπραχθεισών πλημμελειών) από τις εν λόγω προσβολές, όταν οι τελευταίες θίγουν κατάφωρα τις δικονομικές εγγυήσεις του ενδιαφερομένου, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη.

77. Τέλος, δεν πρέπει να παροράται ότι, στο πλαίσιο της διεπομένης από τα άρθρα 427 επ. του NPK διαδικασίας, είναι υποχρεωτική η παράσταση του συνηγόρου υπερασπίσεως του θιγόμενου προσώπου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση που διεξάγεται ενώπιον του αποφαινόμενου σχετικά με την ακούσια νοσηλεία του δικαστηρίου [23]. Όπως είναι λογικό, κατά την επ' ακροατηρίου αυτή συζήτηση, ο συνήγορος υπερασπίσεως μπορεί να προβάλει, προς υπεράσπιση του πελάτη του, οποιονδήποτε λόγο κατά της ακούσιας νοσηλείας, συμπεριλαμβανομένων αυτών που ανάγονται σε τυχόν παρατυπίες των αρμόδιων αρχών κατά το στάδιο της ανακρίσεως.

Γ. Επί της εφαρμογής της οδηγίας 2013/48

1. Ως προς τα δικαιώματα που πρέπει να γίνονται σεβαστά

78. Με την οδηγία αυτή διασφαλίζεται στους υπόπτους ή τους κατηγορουμένους ότι, στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, θα έχουν δικαίωμα προσβάσεως σε δικηγόρο και ότι η στέρηση της ελευθερίας του θα γνωστοποιείται σε τρίτο με τον οποίο θα μπορούν να επικοινωνούν.

21 Η ερμηνεία αυτή δεν θα ήταν ξένη προς τη βουλγαρική έννομη τάξη: πράγματι, ο νόμος περί υγείας, πιο απομακρυσμένος, κατ' αρχήν, όσον αφορά την ειδική διαδικασία ακούσιας νοσηλείας, από τη γενική δικονομική ρύθμιση, προβλέπει στο άρθρο του 165, παράγραφος 1, τη συμπληρωματική εφαρμογή του NPK.

22 Η Βουλγαρική Κυβέρνηση και η εισαγγελία αρνήθηκαν να μετάσχουν στην παρούσα προδικαστική διαδικασία και, ως εκ τούτου, η παράθεση του εθνικού δικαίου και η ερμηνεία του περιορίζονται στα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο.

23 Άρθρο 430, παράγραφοι 2 και 3. Το πρόσωπο για το οποίο ζητείται η επιβολή ακούσιας νοσηλείας μπορεί επίσης να παραστεί στην επ' ακροατηρίου συζήτηση, εκτός εάν η κατάσταση της υγείας του δεν του το επιτρέπει.

79. Όσον αφορά τις έννοιες του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, καθώς και των αρμόδιων αρχών, στο πλαίσιο της οδηγίας 2013/48, παραπέμπω στις παρατηρήσεις που εξέθεσα σε σχέση με την οδηγία 2012/13. Συγκεκριμένα, η οδηγία 2013/48 αναφέρεται ρητώς στην «αστυνομία ή σε άλλες αρχές επιβολής του νόμου» αφ' ης στιγμής το άρθρο της 2, παράγραφος 3, επεκτείνει τους όρους εφαρμογής της δικαστικής αρωγής στα πρόσωπα τα οποία, καίτοι αρχικώς δεν ήταν ύποπτοι ή κατηγορούμενοι, «καθίστανται ύποπτοι ή κατηγορούμενοι κατά τη διάρκεια της εξετάσεως» από τις αρχές αυτές [24].

80. Καθόσον, όπως έχω ήδη αναφέρει, ο ΝΡΚ προβλέπει μια αμιγώς ποινική διαδικασία η οποία μπορεί να ολοκληρωθεί με την επιβολή υποχρεωτικού μέτρου ιατρικής θεραπείας (σύμφωνα με την ειδική διαδικασία των άρθρων 427 επ.), πρέπει στο πρόσωπο κατά του οποίου κινείται η διαδικασία αυτή να διασφαλίζεται τόσο η πρόσβαση σε δικηγόρο όσο και τα λοιπά δικαιώματα της οδηγίας 2013/48.

81. Εν αντιθέσει προς την οδηγία 2012/13, η ψυχική κατάσταση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου δεν επιτρέπει προσαρμογή του δικαιώματός του σε πρόσβαση σε δικηγόρο, όταν πρόκειται για σοβαρές παραβάσεις [25]. Τουναντίον το δικαίωμα αυτό ενισχύεται, καθόσον το οικείο πρόσωπο ενδέχεται, παραδείγματος χάριν, να μην τελεί υπό συνθήκες που του επιτρέπουν να αποποιηθεί εγκύρως του δικαιώματος παραστάσεως του δικηγόρου του (άρθρο 9 της οδηγίας 2013/48).

82. Εάν, όπως επίσης έχω εκθέσει, τα πρόσωπα που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές μπορούν να θεωρηθούν ευάλωτα, υπό την έννοια πλέον του άρθρου 13 της οδηγίας 2013/48, τα κράτη μέλη, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές ανάγκες τους, οφείλουν να διευκολύνουν την πρόσβαση αυτή σε δικηγόρο.

83. Κατά τις πληροφορίες της δικογραφίας, ο ΝΡΚ ανταποκρίνεται στον σκοπό αυτόν, καθώς, εάν ο βαθμός αναπηρίας καθιστά αδύνατη την κατανόηση, επιβάλλεται ο άμεσος διορισμός δικηγόρου προκειμένου, ενόσω σχεδιάζει την υπερασπιστική γραμμή, να μεριμνά για τον δέοντα σεβασμό των λοιπών δικαιωμάτων. Στο άρθρο του 94, παράγραφος 1, στοιχείο 2, προβλέπει, επιπλέον, ότι, εάν ο κατηγορούμενος πάσχει από φυσική ή ψυχική αναπηρία που τον εμποδίζει να υπερασπιστεί τον εαυτό του, είναι υποχρεωτική η συμμετοχή συνηγόρου υπερασπίσεως κατά την ποινική διαδικασία. Στην περίπτωση αυτή, η παράγραφος 3 του ιδίου άρθρου ορίζει ότι το αρμόδιο όργανο διορίζει συνήγορο υπερασπίσεως.

84. Συνεπώς, δεν φαίνεται ότι η βουλγαρική νομοθεσία ως προς τη συμβατότητα της οποίας με την οδηγία 2013/48 διερωτάται το αιτούν δικαστήριο αντίκειται στην οδηγία αυτή, όσον αφορά τη διαφύλαξη των προστατευτέων από αυτήν δικαιωμάτων. Διαφορετικό είναι το ζήτημα εάν, σε ορισμένη μεμονωμένη περίπτωση, δεν έχουν τηρηθεί οι επιταγές του νόμου.

2. Ως προς τα ένδικα βοηθήματα

85. Εάν, παρά ταύτα, υπήρξε προσβολή των δικαιωμάτων αυτών, οι παρατηρήσεις που έχω διατυπώσει σε σχέση με τα ένδικα βοηθήματα που έχουν εφαρμογή σε περίπτωση παραβάσεως της οδηγίας 2012/13 ισχύουν, τηρουμένων των αναλογιών, και ως προς την οδηγία 2013/48.

24 Ούτως εκτιμά επίσης το ΕΔΔΑ με την απόφασή του της 10ης Νοεμβρίου 2016, Kuripka κατά Ουκρανίας (CE:ECHR:2016:1110JUD000791807).

25 Όσον αφορά τις ήσσονος σημασίας παραβάσεις, το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας 2013/48 επιτρέπει ορισμένους χρονικούς περιορισμούς, κατά τρόπο ώστε οι εγγυήσεις της να εφαρμόζονται μόνο στις διαδικασίες ενώπιον δικαστηρίου με δικαιοδοσία σε ποινικές υποθέσεις.

Δ. Επί της εφαρμογής της οδηγίας 2016/343

86. Με την οδηγία αυτή ενισχύονται ορισμένες πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παραστάσεως των υπόπτων ή κατηγορουμένων στη δίκη τους στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας.

87. Τα κράτη μέλη δεν ήταν υποχρεωμένα να συμμορφωθούν προς την οδηγία 2016/343 πριν από την 1η Απριλίου 2018 [26]. Κατά συνέπεια, η οδηγία αυτή δεν μπορεί να προβληθεί ως κανόνας της Ένωσης εφαρμοστέος σε ποινικές διαδικασίες που έχουν περατωθεί πριν από την ημερομηνία αυτή.

88. Εν προκειμένω, σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής και τις μεταγενέστερες διευκρινίσεις του αιτούντος δικαστηρίου, η οριστική παύση της ποινικής διώξεως, κατόπιν αιτήματος της εισαγγελίας για την επιβολή του μέτρου της ακούσιας νοσηλείας, έλαβε χώρα την 1η Μαρτίου 2018. Στην απόφαση αυτή έπρεπε να καθοριστούν τα αποδεδειγμένα πραγματικά περιστατικά, η συμμετοχή του κατηγορουμένου και η ιδιότητά του ως προσώπου ανίκανου προς καταλογισμό.

89. Οι πλημμέλειες της διαδικασίας αυτής δεν μπορούν, συνεπώς, ratione tempore, να εξεταστούν υπό το πρίσμα της οδηγίας 2016/343. Στον ίδιο αυτό βαθμό, ουδόλως μπορεί να αντιταχθεί το άρθρο 48 του Χάρτη, καθόσον δεν φαίνεται να υπήρξε, πριν από την 1η Απριλίου 2018, κάποιο στοιχείο που θα επέτρεπε την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.

90. Είναι αληθές ότι, καθόσον εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου η ειδική διαδικασία για την απόφαση περί ακούσιας νοσηλείας του ΕΡ, η οδηγία 2016/343 θα έχει εφαρμογή στη διαδικασία αυτή από 1ης Απριλίου 2018. Όμως, τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλει το εν λόγω δικαστήριο δεν αφορούν, στην πραγματικότητα, τη δική του δράση στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, αλλά αυτή των αρμοδίων αρχών (συγκεκριμένα, της εισαγγελίας) κατά τη διάρκεια της περατωθείσας την 1η Μαρτίου 2018 ποινικής διαδικασίας.

91. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι η απάντηση στο σκέλος αυτό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να περιοριστεί στη διαπίστωση ότι η οδηγία 2016/343 δεν έχει εφαρμογή στις περατωθείσες πριν από την 1η Απριλίου 2018 ποινικές διαδικασίες. Εντούτοις, θα εκθέσω την άποψή μου επί του σημείου αυτού, για την περίπτωση που άλλως κρίνει το Δικαστήριο.

92. Το προστατευόμενο από την οδηγία 2016/343 τεκμήριο αθωότητας ισχύει, κατά το άρθρο της 2, «σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας [...] μέχρι την απόφαση για την τελική εκτίμηση του κατά πόσον το εν λόγω πρόσωπο διέπραξε τη σχετική αξιόποινη πράξη και μέχρι η εν λόγω απόφαση να καταστεί οριστική».

93. Δεν έχω αμφιβολίες ότι, εάν η οδηγία 2016/343 είχε κατά χρόνον εφαρμογή, οι διατάξεις της θα έπρεπε να είχαν τηρηθεί στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας κατά οποιουδήποτε υπόπτου ή κατηγορουμένου, ακόμη και αν αυτός παρουσίαζε ενδείξεις ψυχικής διαταραχής. Το γεγονός ότι πρωταγωνιστικό ρόλο κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας έχει η εισαγγελία ουδόλως αίρει, κατά το πρότερο της αποφάσεως στάδιο αυτό της ποινικής διαδικασίας, την υποχρέωση συμμορφώσεως προς την οδηγία 2016/343.

94. Το προστατευόμενο από την οδηγία 2016/343 τεκμήριο αθωότητας εφαρμόζεται, επιμένω επί του σημείου αυτού, σε όλα τα στάδια των ποινικών διαδικασιών για σοβαρά αδικήματα [27]. Είναι άνευ σημασίας, για τους σκοπούς αυτούς, εάν τα πρόσωπα κατά της εγκληματικής δράσεως των οποίων στρέφεται η διαδικασία πάσχουν από ψυχικές ασθένειες που έχουν ως συνέπεια να κριθούν κατά το πέρας της εν λόγω διαδικασίας ανίκανοι προς καταλογισμό.

26 Άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343.

27 Το άρθρο 7, παράγραφος 6, προβλέπει ορισμένες διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα αδικήματα ήσσονος σημασίας.

95. Πρέπει να σημειωθεί, εν πάση περιπτώσει, ότι το τεκμήριο της αθωότητας, όπως δεν απαγορεύει την προσωρινή κράτηση, ουδόλως εμποδίζει την εισαγωγή σε ψυχιατρικό κατάστημα όποιων είναι ύποπτοι για την τέλεση αδικήματος σε κατάσταση ψυχικής διαταραχής. Ουδόλως θίγει, όπως ορίζει το άρθρο 4 της οδηγίας 2016/343, «τις προκαταρκτικές αποφάσεις δικονομικής φύσης που λαμβάνονται από δικαστικές ή άλλες αρμόδιες αρχές και βασίζονται σε υπόνοιες ή ενοχοποιητικά στοιχεία».

V. Ανακεφαλαίωση, κατ' αναφορά προς τα προδικαστικά ερωτήματα

96. Φρονώ ότι, βάσει των προηγουμένων σκέψεων, μπορεί να δοθεί απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου:

– όσον αφορά τις οδηγίες 2012/13 και 2013/48, οι σκέψεις αυτές αφορούν το περιεχόμενο των ερωτημάτων 1 έως 4, αυτών συμπεριλαμβανομένων, και του ερωτήματος 7 (πρώτο σκέλος)·

– όσον αφορά την οδηγία 2016/343, αφορούν το περιεχόμενο των ερωτημάτων 5 και 6.

97. Το ερώτημα 7 περιλαμβάνει ένα υποερώτημα με το οποίο το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στο άρθρο 21 του Χάρτη, ζητώντας να μάθει εάν η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων απαγορεύει την διαφοροποίηση των εξουσιών δικαστηρίου αναλόγως του εάν τα πρόσωπα κατά των οποίων κινείται η διαδικασία είναι ψυχικώς υγιή ή όχι. Καθόσον, κατά την κρίση μου, οι συνθήκες υπό τις οποίες τελούν τα πρόσωπα που πάσχουν από κάποια ψυχική διαταραχή δεν συγκρίνονται με αυτές όσων τελούν υπό πλήρη χρήση των ικανοτήτων τους, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για διάκριση εκ του γεγονότος ότι, σε σχέση με τα πρώτα, προβλέπονται ειδικές δικονομικές διατάξεις. Το γεγονός αυτό δεν σημαίνει ότι οι εγγυήσεις οι οποίες, κατά τις προπαρατεθείσες οδηγίες, πρέπει να τηρούνται δεν πρέπει να εφαρμόζονται στα μεν και τα δε πρόσωπα, όπως έχω ήδη εξηγήσει.

VI. Πρόταση

98. Βάσει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο Rayonen sad Lukovit (πρωτοδικείο Lukovit, Βουλγαρία) την ακόλουθη απάντηση:

«1) Η οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2012, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι έχει εφαρμογή σε όλα τα στάδια των εν λόγω διαδικασιών, από τη στιγμή που οι αρχές ενημερώνουν κάποιο πρόσωπο ότι είναι ύποπτος για την τέλεση αξιόποινης πράξεως, ακόμη και αν το εν λόγω πρόσωπο πάσχει από ψυχική διαταραχή.

2) Η οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, έχει εφαρμογή, κατά τα χρονικά διαστήματα που προβλέπουν οι διατάξεις της, στους υπόπτους ή τους κατηγορουμένους που τελούν σε κατάσταση ψυχικής διαταραχής.

3) Τα προστατευόμενα από τις οδηγίες 2012/13 και 2013/48 δικαιώματα πρέπει να γίνονται σεβαστά, υπό τους προβλεπόμενους από αυτές όρους, κατά την ποινική έρευνα από τους αστυνομικούς υπαλλήλους, κατά την ανάκριση από την εισαγγελία καθώς και κατά την ειδική διαδικασία επιβολής αναγκαστικών ιατρικών μέτρων, σε περιπτώσεις αδικημάτων που έχουν τελεσθεί από πρόσωπα σε κατάσταση ανικανότητας προς καταλογισμό, όπως η διεπομένη από τα άρθρα 427 επ. του Nakazatelno protsesualen kodeks (Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).

4) Η οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, δεν έχει εφαρμογή σε ποινικές διαδικασίες που περατώθηκαν οριστικώς πριν από την 1η Απριλίου 2018.

5) Διαδικασία με αντικείμενο τη βίαια εισαγωγή, για ιατρικούς λόγους, σε ψυχιατρικό κατάστημα προσώπων που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές, όπως η διεπομένη από τα άρθρα 155 επ. του Zakon za zdraveto (νόμου περί υγείας), δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των οδηγιών 2012/13, 2013/48 και 2016/343.»